

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ*

О. М. Пономаренко, студ.

Національний університет кораблебудування, м. Миколаїв

Анотація. У сучасних умовах господарювання, коли підприємницька діяльність здійснюється в нестабільному зовнішньому середовищі і має велику кількість ризиків, мотивація суб'єктів господарювання в максимальному збільшенні своїх можливостей істотно зростає.

Ключові слова: кластер, малий бізнес, кластерний механізм.

Аннотация. В современных условиях хозяйствования, когда предпринимательская деятельность осуществляется в нестабильной внешней среде и имеет большое количество рисков, мотивация субъектов хозяйствования в максимальном увеличении своих возможностей существенно возрастает.

Ключевые слова: кластер, малый бизнес, кластерный механизм.

Abstract. In the modern business environment where entrepreneurship is in an unstable environment and has a large number of risks, motivating businesses to maximize their opportunities significantly increases.

Keywords: cluster, small business cluster mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З активізацією ринкових механізмів і посиленням конкуренції перед суб'єктами малого бізнесу виникає проблема створення додаткових механізмів та чинників, що забезпечують максимальну ефективність цілеспрямованої діяльності цих суб'єктів підприємницької діяльності. Для підвищення своїх можливостей суб'єкти малого бізнесу можуть створювати об'єднання територіально близьких малих підприємств, які мають загальну територію, приблизно ідентичний круг клієнтів, різні потреби яких окремо або в сукупності можуть задовольняти продукцію, товари або послуги, пропонувані цими суб'єктами господарювання. Потенційну вигоду може збільшити можливість ефективно використати переваги об'єднання зусиль із просування свого бізнесу в частині ефективного забезпечення поточних і перспективних потреб, реклами, транспортних послуг, ремонту і обслуговуванню приміщень тощо [7].

Кластерні об'єднання – на сьогоднішній день є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній.

Економіка, що формується на основі кластерів, – це модель конкурентоздатної та інвестиційно привабливої економіки, що забезпечує високий рівень та якість життя населення. Кластерні механізми або локальні мережі територіально-виробничі системи – є джерелами та факторами економічного зростання територій [6].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження туристичних кластерів у вітчизняній науковій думці протягом останніх років набули достатнього поширення, зокрема у працях М. Біль, М. Войнаренка, В. Гоблик, А. Кожині, О. Крайник, В. Савченка, С. Соколенка та інших [6].

Однак, стратегічним проблемам створення і розвитку кластерних структур малого бізнесу ще не приділено достатньої уваги.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження формування конкурентних переваг створення і функціонування кластера малих підприємств [7].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З англійської мови термін "cluster" перекладається як гроно, букет, щітка, або як група, скупчення, або як бджолиний рій, буквально – "зростати разом" [8, с. 19]. Один із ініціаторів введення цього поняття в систему суспільно-економічних наук М. Портер дав кілька тумачень того, що він розуміє під кластером. "Кластери – це зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ у границях окремої області". Далі М. Портер доповнює визначення тим, що кластери охоплюють значну кількість різного роду підприємницьких структур, важливих для конкурентної боротьби, а саме: постачальників спеціального оснащення, нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів і т. п. Але найбільш вдалим і лаконічним визначенням кластеру за Портером вважається наступне: "Кластер – це географічна

* Стаття виконана під науковим керівництвом викладача Н. В. Гришиної.

група взаємозалежних компаній і асоційованих інститутів, які пов'язані спільними цілями і доповнюють один одного".

Отже, кластер – це добровільне об'єднання фірм у певній сфері підприємництва, пов'язаних між собою технологією і, як правило, за ознакою географічної близькості [8, с. 19].

До механізму формування кластера як управлінського інституту повинні належати такі основні блоки: визначення ініціативної групи – реальних учасників кластера; проведення комплексного маркетингового дослідження на відповідній території, яка охоплює реальних та потенційних учасників кластера; формулювання основної мети кластера; формулювання цілей кластера; побудова структури кластера; розроблення статуту кластера; державна реєстрація кластера [5].

Впроваджуючи кластерну модель, дуже важливо усвідомити глибинний зміст та структуру такої моделі, а також умови її формування й подальшого існування. Необхідно освоїти методіку ідентифікації сформованих кластерів та визначення їх впливу на регіональний економічний розвиток. Дуже важливо своєчасно підтримувати кластерні ініціативи й ефективно використовувати кластерний аналіз в регіональній політиці та практиці [10, с. 31].

Для національної економіки великий інтерес представляють ціннісна орієнтація кожного суб'єкта господарювання і цілі, які він ставить перед собою. Такі можливості, що практично виникають без істотних додаткових зусиль і вкладень засобів учасників, виникають в об'єднаннях кластерного типу [7].

Основна ідея створення кластера полягає в гармонізації інтересів учасників кластера і створенні додаткових матеріальних і нематеріальних стимулів для ефективного функціонування і розвитку усіх суб'єктів, які в нього входять.

Кластер малих підприємств є, як правило, неформальним об'єднанням підприємств різних форм і масштабу, які можуть бути пов'язані виробничо-комерційними інтересами. В результаті ефективної взаємодії такого об'єднання суб'єктів господарювання створюється додаткова цінність, яка забезпечує формування додаткових конкурентних переваг підприємств – учасників кластера, що може істотно вплинути на конкурентоспроможність продукції, товарів і послуг, що надаються клієнтам. В даному випадку конкурентоспроможність підприємства є здатністю об'єкту задовольнити конкретну потребу, міра наближення його в цьому плані до рівня кращих аналогічних об'єктів, діючих на цьому ринку. Конкурентні переваги, у свою чергу, характеризують ексклюзивні здібності, якості, якими володіє цей суб'єкт, що дає йому переваги в порівнянні з конкурентами [7].

Кластерні об'єднання дозволяють найбільш ефективно здійснювати процеси новаторського характеру: виробляти інноваційну продукцію, модернізувати вже

існуючу; використовувати інноваційні технології, нову техніку, впроваджувати нові чи вдосконалювати існуючі системи організації виробництва та праці, організувати ефективні схеми просування продукції чи послуг на нові чи вже освоєні ринки та т. д. Об'єднання в кластери дозволяє формувати специфічний економічний простір з визначеним бізнес – кліматом, що сприяє розширенню можливостей суб'єктів господарювання в частині більш ефективного використання фінансових, трудових, матеріальних інформаційних та інших видів ресурсів, що дозволяє не тільки підвищити віддачу від їх використання, а також суттєво знизити ризики підприємницької діяльності [7].

В цьому разі на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній, технічній, організаційно-управлінській кооперації. Членство в кластері означає для підприємства: більш широкий доступ до спеціальної інформації; можливості випуску продукції чи надання послуг з перспективою виходу на світові ринки; залучення капіталовкладень для покращення якості продукції та посилення конкурентних переваг; доступ до юридичних консультацій щодо реєстрації торгових марок, можливість набуття персоналом більш високого рівня професійних знань та навичок стратегічного мислення. Крім того, підприємства в кластері можуть більш ефективно поділяти ризики, використовувати не тільки ефекти масштабу, а й ефекти різноманіття, доручати окремі ланки ланцюгу цінності зовнішнім підрядникам, тобто використовувати аутсорсинг тощо [7].

Слід відмітити, що ефект кластеру створюється завдяки синергетичному ефекту. Синергетичний ефект надає зростання ефективності діяльності в результаті інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему за рахунок створення системного ефекту. Синергізм означає перевищення сукупним результатом суми факторів, що його складають [7].

У господарчій практиці виділяють різноманітні синергетичні ефекти, до них належать торговельні, операційні, інвестиційні та управлінські (рис. 1).

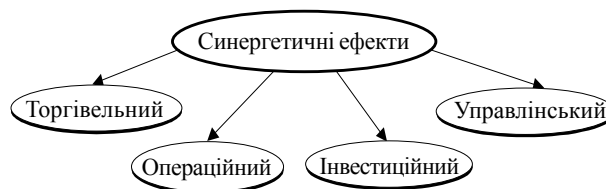

Рис. 1. Класифікація синергетичних ефектів, запропонована І. Ансоффом [1]

Синергетичний ефект надає можливість вирішити проблеми взаємозв'язку між різними видами діяльності одного чи декількох суб'єктів господарювання, щоб досягти більш високих результатів, ніж в разі автономної діяльності за кожним видом діяльності чи діяльності

кожного підприємства, яке діє в визначеній групі підприємств (рис. 2). Оптимізація внаслідок взаємодії всіх видів діяльності на підвалинах синергетичного ефекту носить стратегічний характер, бо надає переваги в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання.

Рис. 2. Процес кластеризації

Спрямованість економіки України на кластеризацію підтверджується Державною цільовою еконо-

мічною програмою "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008–2012 роки", метою якої є забезпечення "підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективне використання вітчизняного науково-технологічного потенціалу" [9, с. 1], та проектом розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні", в якому передбачалося "визначення загальних засад створення та розвитку кластерів для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки" [7].

Слід зазначити, що за підсумками 2012 р. в цілому по Україні фінансові результати малих підприємств від основної діяльності до оподаткування склали 49048,1 млн. грн. збитків унаслідок різниці прибутку 39794,1 млн. грн., що одержали 64,4 % усієї кількості малих підприємств. Економічні показники діяльності малих підприємств розглянуто в табл. 1. У цьому ж періоді малі підприємства Миколаївської області дістали прибуток від основної діяльності до оподаткування в розмірі 9671,5 млн. грн. Розмір позитивного сальдо фінансових результатів від основної діяльності малих підприємств Миколаївської області в 2012 р. становить позитивне значення. Усього з позитивними фінансовими результатами діяльності в 2012 р. в Україні зафіксовано лише чотири області – Донецька (1052,6 млн. грн.), Чернівецька (168,0 млн. грн.), Чернігівська (133,1 млн. грн.) та Тернопільська (25,3 млн. грн.).

Таблиця 1. Основні показники діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності у 2012 році

Найменування видів економічної діяльності	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	
	в Україні	у Миколаївській області
Усього	344048	9802
у тому числі:		
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	44487	3503
Промисловість	37144	1001
Будівництво	32676	718
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	99675	1970
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	14134	379
Інформація та телекомунікації	13024	184
Фінансова та страхова діяльність	4461	50
Професійна, наукова та технічна діяльність	30091	541
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	14976	300
Освіта	2085	57
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4353	91
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1889	32
Надання інших видів послуг	4592	82

Таким чином, якщо орієнтуватися на показники діяльності розвинутих країн в частині питомої ваги малого бізнесу в ВВП та кількості зайнятих, що є наслідком сприяння малому підприємництву, то можна відзначити наявність суттєвих потенціальних можливостей щодо його розвитку в нашій країні, а також більш прискореного його розвитку в найбільш населених регіо-

нах та на територіях, які потерпають від безробіття внаслідок об'єктивних факторів чи внаслідок вивільнення робітників в процесі скорочення діяльності великих та сесдніх підприємств та цілих галузей через несприятливу зовнішню чи внутрішню кон'юнктуру ринку. З огляду на потенціал розвитку малого бізнесу Миколаївської області необхідно відзначити, що при створенні

сприятливих умов для функціонування та розвитку малий бізнес здатний узяти на себе не тільки функцію стабілізації економіки регіону чи окремих територій, але й в перспективі – нарощування економічних показників, а також вирішувати питання щодо зняття соціальної напруженості, створення та впровадження інноваційних продуктів та технологій, нових робочих місць для висококваліфікованих спеціалістів.

ВИСНОВКИ

У світовій практиці для покращення результатів діяльності країни на підвалинах розвитку малого підприємства використовується така форма організації суб'єктів малого підприємства, як їх об'єднання в кластер, тобто більш-менш формальну структуру, що до-

зволяє суттєво покращити загальні можливості та створити основу для формування синергетичного ефекту внаслідок ефективної взаємодії всіх факторів виробництва, якими може розпоряджатися суб'єкт господарювання. Кластер як форма організації діяльності групи малих (при нагоді й середніх та великих) підприємств надає можливість кожному окремому суб'єкту господарювання більш ефективно використати наявні в нього ресурси та можливості, а також залучити до своєї діяльності та максимально ефективно використати ресурси та можливості інших суб'єктів господарювання. Таке ефективне співіснування знижує окремі ризики діяльності внаслідок їх розпорошення між суб'єктами господарювання та покращує використання наявних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Ансофф, И.** Новая корпоративная стратегия [Текст] / И. Ансофф; пер. с англ. ; под ред. Ю. Н. Каптуревско-го. – СПб. : ПИТЕР, 1998. – 543 с.
- [2] **Варналій, З. С.** Мале підприємство: основи теорії і практики: навч. посіб. [Текст] / З. С. Варналій. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 432 с.
- [3] Українські кластери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina>
- [4] **Крайник, О.** Туристичний кластер регіону: управлінський аспект [Текст] / О. Крайник, М. Біль // Науковий вісник "Демократичне врядування". – 2009. – Вип. 4.
- [5] Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу : монографія [Текст] / А. І. Бутенко, М. П. Войнаренко, В. І. Ляшенко [та ін.]. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2011. – 326 с.
- [6] Офіційний сайт Державного комітету статистики України // Документ HTML [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua;
- [7] **Соколенко, С. І.** Проблеми і перспективи посилення конкурентоспроможності економіки України на основі кластерів [Текст] / С. І. Соколенко // Економіст. – 2008. – Вип. 10. – С. 31–35.
- [8] **Соколенко, С. И.** Перспективы роста экономики Украины на основе инновационных кластеров [Текст] / С. И. Соколенко // 4-я Международная научно-практическая конференция "Развитие инновационных кластеров в современных условиях реструктуризации экономики". – Севастополь, 31.05-03.06.2009. – С. 27–31.